

УДК 005.44: 316.32: 316.421: 339.9: 93/94.008

ГЛОБАЛЬНІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ І ВСЕЗАГАЛЬНА КРИЗА У СИСТЕМІ «ЛЮДИНА, ЕКОСФЕРА ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СВІТУ»

Скаленко О.К.

Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, академік Міжнародної академії інформатизації при ООН, член Асоціації футурологов РФТ, президент Міжнародного фонду «ЄДНАННЯ».

E-mail: icf_unity@ukr.net

В результаті глобальносистемного аналізу реалій та викликів сучасності, передбачень академіка В.І.Вернадського й імперативних тенденцій світового розвитку автором зафіксована наявність глобальної соціально-економічної кризи. На основі цього факту та раніше сформованої системно-інформаційної методології, автором розроблена і представлена в даній роботі інноваційна концепція для визначення глибинної фундаментальної сутності та глобальних взаємозв'язків людського фактора, екосфери і новітньоісторичного феномена – глобальносистемної трансінформаційної цивілізаційної кризи. Визначені дезінформаційно-дезінтеграційні ефекти як чинники кризових моментів глобальносистемного впливу, а також розроблені рекомендаційні алгоритми формування антикризових стратегій на найвищих рівнях соціально-економічної діяльності та розвитку.

Ключові слова: глобальносистемний, трансінформаційний, антикризовий, цивілізація, дезінформація, дезінтеграція, екосфера, взаємозв'язок, діяльність, розвиток.

ВСТУП

«Упровадженням символів, літер і чисел людство досягнуло циклічність та інтенсивність впливу природних явищ на своє життя, навчилося користуватися цими знаннями та передавати їх прийдешнім поколінням, фактично започатковуючи цим свою цивілізаційну історію». Ця цивілізаційно ново історична думка, та й ще одна, глобально-передбачувальна - «Розповсюдження наукового знання та освіти є найважливішим чинником спайки людства в єдине ціле» [1], складають найцінніший скарб, який залишив людський геній для людей сучасного, вже майже глобалізованого світу. І цілком закономірно, що саме ці думки геніального вченого, глобальносистемного мислителя й фундатора вчення про ноосферу академіка В.І.Вернадського зорієнтували наукові дослідження автора даної статті, який останні десятиріччя працює над цією проблематикою у відділі глобалістики, геополітики та геоekonomіки ІСЕМВ НАН України.

До цих думок додамо, що реалії, виклики і тенденції сучасного світового розвитку об'єктивно надають дослідникам змогу не тільки уже в котрий раз зафіксувати кризовий стан справ майже в усіх сферах життя на нашій планеті. Головна можливість – це глибинніше, можна навіть сказати – інноваційніше, у всезагальносистемному вимірі розглянути ситуацію, яка склалася не тільки в усьому планетарному просторі, а й глобально, тобто вже з урахуванням природно-космічних закономірностей історичного перебігу усіх речовинно-енергетичних, культурногуманітарних, суспільних, технологічно-економічних і, загалом, цивілізаційних процесів.

З метою покращеного сприйняття змісту використаного у цій роботі сутнісно й методологічно поглибленого концептуального арсеналу вивчення проблем

усвідомлення і подолання сучасних гострих кризових ситуацій у різних формах їхнього реального виявлення, автор вважає необхідним здійснити тут уточнювально узгоджувальний аналіз ключової термінології, і по-можливості в достатньому обсязі.

Отже, використовуваний автором термін глобалносистемність означає адекватну відображеність об'єкта нашого дослідження в його всезагальній структурі на природно закономірному плані. Таким чином, цю структуру цілком закономірно складають: людина (людство) як суб'єкт активності в соціальній формі світового розвитку, та речовинно-енергетичний світ як єдиний об'єкт і єдина джерельно-ресурсна першооснова в глобальній системі всеохоплюючої взаємодії [1-7].

Тобто, природно закономірна глобалність світового процесу, як така, зобов'язує суб'єкта необхідно враховувати в усіх системах активно-творчої діяльності суть людину та природно-екологічні можливості. Такий, фактично глобальний підхід демонстрували вже навіть класики «марксизму». Однак в реальності виявилось, що *homo sapiens* і *homo socialis* сприймає світ не тільки безпосередньо, а й трансінформаційно, тобто з використанням інформаційно-цільових знань як глобально єдиного орієнтиру щодо ефективності та системно безпечної діяльності в об'єктивно непорушній сфері законів природи. Тут також доречно буде згадати класичне: «від живого споглядання – до абстрактного мислення, а від нього – до практики» [5,6].

Попри багатозначність сприйняття та розуміння, термін криза в контексті нашого дослідження розглядається головним чином як наближення самого процесу до апогею в еволюційному переході на новий етап світового розвитку. Отже, будучи наближеним до певного екстремуму, цей перехід закономірно виявляється природним, хоч і важким за усіма параметрами, і тому його критичний стан також визначається еволюційно закономірним, і навіть можна сказати, позитивним. І, мабуть, в попередньому плані правильним буде вважати, що саме розуміння позитивної сутності цього переходу стане першим кроком в напрямку системного подолання кризових ситуацій в екосфері (екологія та економіка).

Ключовий термін цивілізація також є неоднозначним, але використовується тут так же, як і здебільшого всією науковою, головно філософською спільнотою, тобто як синонім світової культури, або рівня її розвитку [3]. А стосовно значення ключового поняття трансінформаційна цивілізація, то тут мова повинна йти, власне, про функціонування за своєю суттю і впливом глобального, пріоритетно-стратегічного ідеально-інформаційного чинника в методологічно повних соціокультурних і економічних системах. Автор щиро сподівається, що все це стане зрозумілим з матеріалів, коротко викладених у наступних підрозділах.

1. ГЛОБАЛЬНОСИСТЕМНІ ЗВ'ЯЗКИ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ ТА ПЕРЕДБАЧЕНЬ АКАДЕМІКА В.І.ВЕРНАДСЬКОГО

Багаторічні глобалносистемні дослідження автора показали, що людські спільноти як у світових цивілізаційних так і в національних вимірах існують, розвиваються та удосконалюються, насамперед, на єдиній основі інформаційного

ресурсу як глобально ключових, об'єктивно орієнтуючих знань про закономірності перебігу природних процесів.

Таким чином встановлено, що будучи глобально й методологічно єдиним зв'язком як представником об'єктивно існуючого світу, інформаційні знання виступають в житті людей єдиним важелем активнотворчого цілепокладання в усіх системах праці, пріоритетно-стратегічним гарантом особистісного та суспільного поступу. Саме на цих підставах, в загальному історичному плані та з урахуванням актуально існуючих реалій і тенденцій світового розвитку можна стверджувати, що власне людство взагалі, та й кожне людське суспільство має чіткий фундаментальний вимір – воно за своєю сутністю глобально-інформаційне [4,7].

Глобальносистемно аналізуючи сучасний стан розвитку світової спільноти, в першу чергу розвинених країн і, зокрема країн, що сьогодні інтенсивно розвиваються: індійського та китайського суспільств, автор особливу увагу звертає на дивовижний, високо піднесений в них поступ інтелектуальної еліти в сфері комп'ютерного програмування та інноватизації інформаційних технологій.

З точки зору розробленої автором глобальносистемної інформаційної методології та глобалістично-цивілізаційного підходу, такий рівень уваги до проблем інформатизації свого національного життя свідчить не тільки про психорушійну силу науково-технологічної сфери, а й головним чином про відродження культурної давнини індійського народу й філософсько-пізнавального потенціалу найвидатніших провідників духовності, які глобально систематизували вчення про суспільний розвиток і поступ людини як активнотворчої особистості [7].

Оскільки суть життєглобалізуючий інформаційний ресурс в сучасному індустріально розвиненому світі використовується вже не так, як, наприклад, в доіндустріальному суспільстві, а незрівнянно інтенсивніше й динамічніше за рахунок новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, то власне інформаційні знання як об'єктивно фундаментальний ресурс соціально-економічного поступу поширюються практично з електронною швидкістю в планетарному, і навіть космічному масштабах [4].

Мова тут, звичайно, йде не тільки про сучасно удосконалені інформаційно-комунікативні технології, а саме про змістовну сутність та глобальне соціально-економічне значення феномена інформації, а також про об'єктивно-фундаментальний характер процесів всезагальної інформатизації світу з відповідною його глобалізацією.

Якщо звертатись не тільки до індійської або китайської давнини, а також до чудових досягнень всієї людської цивілізації, то світова науковотворча спільнота сьогодні повинна пишатись велетенськими результатами думки євроатлантичних, близько-, середньо- та далеко- східних глобалістів усіх часів та народів. Зрозуміло, що то були древні або історично специфічні часи і наукова систематизація знань була іншою. Однак глобалізаційно-цивілізаційний підхід до вивчення сучасних інформатизаційних хвиль показує глибину та вирішальний характер їхнього впливу на розвиток і подальшу долю людства.

У зв'язку з викладеним, звернемо особливу увагу на сутнісний зв'язок результатів проведених автором досліджень та головних наукових положень в

цьому напрямку нашого співвітчизника академіка В.І.Вернадського. Якщо визначати цю геніальну особистість з точки зору сьогоденних реалій, то ВІН є глобалістом №1. Адже він як геніальний мислитель уважно поглянув одразу на всю планету та глобалістично і найглибше оцінив наше активнотворче життя на ній. Тобто він був першим глобалістом як з планетарної точки зору, так і з точки зору об'єктивних закономірностей людської діяльності, результатів та наслідків соціально-економічного розвитку і, зрештою, цивілізаційно-економічного поступу на етапах розбудови суспільств з домінуючими інформаційними, інтелектуально творчими та духовними, тобто ноосферними цінностями. Таким передбачувальним чином В.Вернадський науково зафіксував неминучість наслідків людської діяльності в реальних умовах планети Земля та впливу, як негативного так і позитивного, цієї діяльності на гео- та біосферу, й загалом на екосферу (економіку і екологію), а також на розвиток нашої цивілізації в напрямку до ноосфери [1,7].

Зауважимо, що напрямки проведених нами наукових досліджень в області соціально-економічної та інформаційної глобалістики по-суті співпадають з вищеназваними. Передусім у визначенні, що саме об'єктивне виявлення природних сил зумовило формування уявлень про їх циклічний та необхідно-неминучий характер цих сил, в тому числі, і мабуть щонайперш, уявлень в релігійній формі. Історично пізніше ці уявлення закріплювались деякими символами та поняттями, які суттєво підвищували ефективність людської діяльності й, зрештою стали природно-соціальною основою виникнення науки. Наука як соціальний інститут, за словами Вернадського, виникла з релігії та історично закономірно виконувала, виконує та й завжди буде виконувати функцію головного виробника найбільш якісного інформаційного ресурсу (О.С.) [1].

З цього приводу згадаймо, що без ідеально-інформаційного ресурсу принципово не може бути сформована ніяка, за суттю також ідеальна мета всякої фізичної чи інтелектуальної праці. Тобто ніяка система економічної та й, взагалі, усякої соціокультурної діяльності. Все це стало об'єктивно закономірною і практичною підставою для реального виявлення феноменів інтенсивної інформатизації світу та відповідної глобалізації світового господарства на новітньому етапі цивілізаційного розвитку.

Таким чином, об'єктивно пріоритетною і найгострішою потребою сьогоденного світового, регіонального та національного розвитку є якісно-кількісний розвиток сфери науки як головного виробника інформаційно-знаннєвого ресурсу у тісному взаємозв'язку зі сферами освіти та фахової підготовки висококваліфікованих, творчоспроможних трудових кадрів. В першу чергу це стосується розробки всебічно науково обґрунтованої, відповідної до сьогоденних реалій і тенденцій розвитку методологічно-концептуальної інформації.

Отже, проблема досягнення такої, можна сказати ноосферо-спрямованої мети, насамперед включає в себе завдання розробки історично відповідної методології діяльності і розвитку, а також необхідність ретельної розробки теорії та конкретних концепцій сучасної соціокультурної, економічної й технологічно-виробничої діяльності на найглибінніших підвалинах, тобто фундаментально-змістовних глобалістичних засадах.

Взаємопов'язано, тобто глобально та системно, розглядаючи сьогоденні реалії світового розвитку треба чітко відмітити, що чи найважливішою із них безумовно є феномен глобалізації людського життя, здебільшого, як уже стало цілком очевидним фактом, на підставі так званої інформаційно-технологічної революції.

Революційна висота новітніх інформаційних технологій цілком закономірно сформувала переважно технократичний погляд прагматиків і навіть науковців на сучасний розвиток, що свідчить про однобокість підходів до врахування та вивчення проблем інтенсивної інформатизації і глобалізації світогосподарського, та й усього соціокультурного життя людства.

Тривалий час загальносистемно, отже за глобалістично-цивілізаційним методом, досліджуючи цю проблематику, автор саме таким глобальносистемним чином дійшов закономірного висновку, що феномени інформатизації та власне глобалізації сутнісно, на глибинному рівні взаємопов'язані й принципово, на об'єктивному рівні невіддільні.

Фундаментально-об'єктивний рівень цього зв'язку означає, що тут потрібно науково й системно усвідомити ієрархію причинно-наслідкових чинників при розгляданні методологічно повних соціально-економічних процесів та структурно поставити феномен інформаційних знань, як чинник об'єктивного орієнтування в системах людської діяльності, на функціонально відповідне, тобто пріоритетно стратегічне місце як глобальний ресурсний чинник розвитку.

Дослідженнями показано, що феномен інформації, на відміну від класично-традиційних речовинно-енергетичних ресурсів розвитку, є ідеальним, суб'єктивно-об'єктивним, пріоритетно стратегічним гарантом трудового успіху, отже структурним, функціонально незамінним ресурсом в процесах організації праці, безпечного та ефективного управління соціально-економічними системами [4].

В результаті подальших досліджень автор також встановив, що інформаційні знання як умовно-абстрактний, суто ідеальний продукт трудових, тобто суб'єкт-об'єктних відносин, є енергетично інертним, отже, "несаморухомих" феноменом і тому закономірно - необхідно в процесах його формування і зберігання як ресурсу, обробки та доцільного використання потребує компетентно сформованої психічної енергії людини як виняткової рушійної сили цих процесів. Відтак зафіксовано, що на відміну від природно, тобто стихійно саморухомих речовинно-енергетичних ресурсів в процесах розвитку, ідеальний інформаційний ресурс є феноменально специфічним за своєю сутністю і способом функціонування в соціально-економічних структурах, але виступає єдиним засобом активнотворчого цілепокладання і трудового системотворення, а також об'єктивно обґрунтованої орієнтації в процесах інтелектуальної праці та управління цими системами на основі психічної енергії людей як єдиної рушійної сили мікропроцесів людської життєдіяльності [4].

При цьому автором обґрунтовано зауважено, що усі інші натурні технологічно-виробничі, тобто економічні макропроцеси енергетично “самозабезпечуються” за рахунок доцільно ініційованих психоінформатизованим інтелектуально-управлінським мікропроцесом фазових переходів власне речовинних ресурсів або ж просто природно-механічним шляхом.

Відтак, викладені в працях автора концептуальні положення, строго кажучи, вже самі по собі мають глобалістичний вимір, тому що відображають, передусім, об’єктивну непохитність законів перебігу суто природних процесів й природну здатність людини пізнавати ці закони та формувати відповідну науково-інформаційну картину світу, і зрештою, творчо-доцільно використовувати історично накопичуваний ресурс інформаційних знань для задоволення своїх духовних, фізіологічних та екологічних потреб.

Цей загальносистемний надвисновок, як ми тут уже переконались, по-суті є глобалістичним, має інформаційно-інтелектуальний або психоінформаційний вимір, а власне як інформаційно-інтелектуальна потуга соціокультурного і економічного розвитку він має глобально стратегічне та вирішальне трудооперативне значення в житті людства. Так було раніше, так є тепер, так буде повсюдно і завжди. І саме це стало найглибіннішою підставою для начебто спонтанного підйому сучасних глобалізаційних хвиль. Виникли вони, на думку автора, зовсім не на порожньому місці, а на певному історично накопиченому ресурсі знань та відповідно розвиненій психічній енергії «homo sapiens». Безсумнівно, механічним провідником та “стимулятором” в цих процесах постали саме так звані інформаційні технології. Однак це лише технократичний вимір, а по-справжньому найглибіннішою причиною як предтечею сьогodenних глобалізаційних хвиль був виключно психоінформаційний чинник людини розумної й активної, тобто гуманітарний чинник.

Відтак автор фактично розглянув “живий” та “мертвий” чинники реальних процесів в гуманітарно-соціалізованій сфері об’єктивно існуючого речовинно-енергетичного світу. Живий – це феномен саморухомого, тобто не суто абстрактного, а дійсного існування світу, а мертвий – це феномен, функціональна процесуальність якого потребує спеціального, тобто гуманітарно-компетентного, мікропроцесуального енергозабезпечення в соціалізованих системах.

Отже, тепер визначимо, що хоч і абстрактно-ідеальний, але природно й функціонально необхідний, так названий “мертвий”, тобто суто інформаційний чинник в житті сучасних людей, як це не парадоксально, виконує пріоритетно-стратегічну роль та функцію. Відтак, в історії людства об’єктивно, тобто закономірно виникла потреба усвідомлення глибинно-системного взаємозв’язку цих двох надчинників в суспільного життя, успішної праці, задоволення потреб та духовного поступу.

Саме ця проблематика, і саме за глобалістично-цівілізаційним підходом розглядалась нашим великим вченим В.І.Вернадським, який історично передбачливо намагався поєднати суто речовинно-енергетичний природний процес з гуманітарним чинником, а в єдності цих чинників геніально вбачав ноосферне

майбутнє світової спільноти. І саме цей принцип єдності повинен стати ключовою ідеєю в організації роботи сучасних науково-дослідних та освітніх установ.

Таким чином, принципово невідворотні реалії світового соціально-економічного життя та імперативні тенденції глобального розвитку надали сьогодні людству унікальну, але об'єктивно закономірну можливість науково усвідомити глибинну сутність феномена інтенсивної трансінформаційної глобалізації світу. Відтак виникла невідворотна необхідність врахування пріоритетно стратегічного значення ідеального по суті ресурсу інформаційних знань і його вирішального впливу в процесах розбудови сучасної загальносвітової та усіх національних систем життєзабезпечення людей. Отже, переднім фронтом розвитку сьогодні треба визначити вирішення проблем реформування науково-інформаційної та освітньо-підготовчої сфер на високоякісному рівні. А інноваційна, ретельно опрацьована спільними зусиллями національних і міжнародних лабораторій глобальносистемна трансінформаційна методологія буде гарантом становлення світу та України на рятівний шлях розвитку.

2. ФУНДАМЕНТАЛЬНА ТРАНСІНФОРМАЦІЙНА СУТНІСТЬ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Якщо не тільки прагматично, а й науково, тобто глобально та системно підходити до проблем, так чи інакше пов'язаних з кризою загальносвітового виміру, то щонайперш зафіксуємо найреальнішу картину соціально опосередкованого світу взагалі. І цю реальність треба розглядати як таку, що починаючи з доісторичних часів, сучасне багатомільйонне людство зі своїми потребами принципово не може змінити, а тим більше відмінити найглибинніші основи свого існування. В глобальносистемному плані ще раз нагадаємо: найглибшими підвалинами завжди були, є і будуть матеріально-енергетична першооснова та інформаційно-цільова основа соціально-культурної і технологічно-економічної діяльності в природному, об'єктивно існуючому світовому просторі [4].

Отже, ми повинні добре усвідомити, що людська діяльність як цілеспрямований процес глобальносистемно потребує як фізичних (речовинно-енергетичних), так і ідеально-інформаційних (абстрактних) ресурсів, які закономірно реальним, отже найближчим чином формуються історично процесуально, тобто транс – психо-інформаційно, шляхом пізнання об'єктивно існуючого речовинно-енергетичного середовища. Нагадаємо також, що результатом суб'єкт-об'єктного пізнання є не тільки речовинно-енергетичний продукт, а й так названий нами ідеальний інформаційно-знаннєвий ресурс, який споконвіку, в історичному плані послуговує людству специфічним «мостоукладачем» на шляху його життєзабезпечення й системного самовдосконалення, і відтак, в прогресотворчих цивілізаційних процесах [3,4].

З глобальносистемної точки зору вище ми розглянули лише початкові моменти в напрямку суто цивілізаційного визначення проблем сучасного світового розвитку. Головним чином, ми тут почали розуміти, що людське життя як соціально опосередкована форма процесу всесвітнього розвитку природно і глобально

закономірно базується на основі речовинно-енергетичних ресурсів та на генетично, методологічно і праксеологічно єдиній основі інформаційних знань - специфічного ідеального ресурсу розвитку, отже загалом – цивілізаційного поступу.

Визначаючи викладене ще більш стверджено, наголосимо, що найглибиннішим фундаментом або першоосновними підвалинами життя людей і цивілізаційного поступу є глобальносистемне, об'єктивно існуюче матеріально-енергетичне середовище. Будучи невід'ємною, природно єдиною частиною цього середовища, людина сприймає світ як безпосередньо, тобто як все існуюче в стихійному самотутті, так і специфічно ідеально-інформаційно опосередковано.

Однак, феномен глобально-абстрактної опосередкованості процесів взаємодії та взаємоіснування людства в природній, самозакономірно існуючій сфері не тільки принципово відрізняє людину від інших створінь, в тому числі й у тваринному світі, але й надає їй особливі здатності та переваги у цій взаємодії [4]. За необхідністю додамо, що суто тваринний і рослинний світи абстрагувати принципово нездатні, в своєму існуванні та певній активності, вірогідно, користуючись біоенергомоделями реального середовища.

Таким чином, глобальносистемно розглядаючи поставлену для дослідження проблему, нам треба ще раз чітко зафіксувати основні позитиви природно закономірного функціонування ідеального інформаційного (абстрактного) чинника в процесах еволюції, соціально-економічного розвитку й цивілізаційного поступу.

По-перше, попри сумнозвісний феномен планетарно поширених, надзвичайно жорстоких війн поміж так званими матеріалістами та ідеалістами, людство як підсвідомо, так і цілком усвідомлено, завжди базувало свою діяльність на спогляданні об'єктів, тобто природних матеріально-енергетичних формацій - процесів або явищ, в подальшому подумки переводячи результати абстрактного пізнання головним чином в ідеальну сферу інформаційних знань як специфічного ресурсу своєї діяльності та соціального розвитку.

До речі, занадто войовничі твердження матеріалістів про те, що все почалося і залежить лише від матерії, хоч і були глибоко фундаментальними, але, нажаль реально виявились «ієрархічно» помилковими щодо суб'єкт - об'єктних відносин взагалі. Адже в системах соціально-економічної праці, як процесах принципово цілеспрямованих, власне мета діяльності принципово формується лише на основі ідеального інформаційного ресурсу. Саме тому вона об'єктивно закономірно виступає ієрархічно первинною, отже, пріоритетно вирішальною відносно ефективності і безпеки розвитку. Як на наслідок такої помилки можна вказати на парадокс «наявного товарного дефіциту» в «комуністичних суспільствах» та на суть «деінформаційні» підстави начебто загадкового саморозвалу антиідеалістичної всесоюзної наддержави, яка безоглядно сповідувала саме так звану матеріалістичну ідеологію.

По-друге, по – В.І.Вернадському, впровадженням літературної та числової символіки людство трансінформаційно усвідомило не тільки універсальну циклічність природних явищ, а й інтенсивність їх глобального, об'єктивно невідворотного впливу на своє життя, особливо в усіх системах праці, тобто цілепокладальної трудової діяльності [1].

По-третє, природна здатність людини–суб'єкта абстрактно пізнавати світ й історично накопичувати ідеально-інформаційні ресурси, надала їй можливість соціокультурного та активно творчого соціального і технологічно-економічного поступу випереджувальним й передбачувальним шляхами; еволюційно, і навіть революційно (по-суті біфуркаційно), підвищувати ефективність своєї діяльності, перманентно і комплексно системно удосконалювати управління саморозвитком.

Також за В.І.Вернадським, – поступово пізнаючи світ, людська спільнота навчилася використовувати ідеальні інформаційні (О.С.) знання як ресурс в соціально-економічній сфері, а також трансінформаційно передавати їх наступним поколінням, фактично започатковуючи цим свою цивілізаційну історію [1,4].

Відтак, настав момент узагальнення і представлення дійсної ролі й основних функцій ідеальних інформаційних знань як глобального орієнтира світової поведінки, гаранта безпечного існування в природному середовищі та в цивілізаційних системах людської творчої життєдіяльності й удосконалювального розвитку.

I. Ідеальне й абстрактне, тобто трансінформаційне, опосередкування соціалізованого світу надає людині можливість самопізнання не тільки як його невіддільної частини, а й як активнотворчої особистості та синергетично діючого суб'єкта в сфері об'єктивно існуючого речовинно-енергетичного середовища.

II. Ідеальний інформаційний ресурс практично функціонує в соціально-економічній сфері власне як мірило реальності, тобто як глобально орієнтуючі, універсальні знання про світові процеси. Цей специфічний ресурс історично накопичується та без усяких обмежень може використовуватись в кожній системі оперативної і стратегічної діяльності. Тут ще раз звернемо увагу на те, що будучи єдиним і повноважним представником об'єктивно існуючого світу, саме таким законним чином інформаційні знання стверджують свою пріоритетно стратегічну роль і свій глобально впливовий статус в світовому, особистісному і соціально-економічному житті.

III. Отже, будучи глобально єдиним ресурсом цілепокладання, інформаційні знання функціонують в сфері людської діяльності та розвитку як незамінний фактор трудового системотворення, тобто, як фундаментально єдиний чинник етапів цілеформування та цілереалізації, в тому числі і в першу чергу, в процесах управління працею та розвитком. Саме так в функціональній структурі кожного трудового процесу з'являються прямий, зворотній та глобальносистемний трансінформаційний управлінський зв'язки.

IV. Ідеальний інформаційно-знанневий ресурс своєю глобально впливовою, можна навіть сказати, суперфункцією, надає чудову можливість homo sapiens теоретично виходити саме в ідеальну сферу природно закономірних можливостей та активнотворчо здійснювати трансінформаційне моделювання і вибір варіантів практичної реалізації проектів, доцільних до соціально-культурних і техніко-економічних потреб. Саме такий шлях забезпечення потреб та самовдосконалення людського життя реально має глобальносистемний вимір і його на усіх підставах можна назвати загальноцивілізаційним. Глобальносистемно поглиблюючи кінцевий

висновок даної тези, необхідно назвати визначену суперфункцію інформаційних знань глобально-прогресотворчою.

V. Будучи абсолютно ідеальним (нематеріальним) феноменом – ресурсом, інформаційні знання принципово здатні, без традиційних перешкод та обмежень, отже функціонально специфічним чином розповсюджуватись, науково-теоретично і, власне, практично використовуватись максимально швидкісними електромагнітно-технологічними носіями, наприклад, в сучасних Інтернет мережах або пристроях зв'язку. Окрім того, оскільки феномен інформації, як ідеальний об'єктресурс-інтелектуальної праці, практично не чинить майже ніякого опору, то порівняно з ринковим обміном натуральним товаром в сфері соціального життя, він як еквівалент товару (в тому числі грошей) є економічно вигідним. І ця функція інформаційних знань повинна бути визнана одною із найголовніших в повному механізмі цивілізаційного процесу, і найбільш конкретно – в механізмі соціально-економічної діяльності [4].

Відтак, якщо ми визначаємо ідеально-інформаційний ресурс стратегічно пріоритетним в усій ієрархії чинників соціально-економічного процесу, і саме за глобальносистемним виміром, то це практично означає, що власне усі сфери соціального життя закономірно потребують високоякісних, відповідних до своїх конкретних цілей, достовірних інформаційних знань. Гуманітарну сферу, наприклад, попри деяку легковажність сучасного суб'єкта щодо розуміння глобально вирішального впливу інформаційних знань на соціально-економічний розвиток, фактично треба вважати «альфою і омегою» ефективності активнотворчої праці і управління економічними системами. І це, насамперед, переконливо свідчить про глобальносистемний статус інформації в сфері людського життя не тільки на пріоритетному стратегічному плані, а й в плані оперативного управління діяльністю протягом повного цілеспрямованого процесу досягнення трудового результату.

Таким чином, усі без винятку здатності і переваги соціокультурного життя і розвитку глобально заглиблені в сутність трансінформаційного представництва об'єктивно існуючого природно закономірного світу. Тому, що це єдиний орієнтир – поводити на шляхах життєвої поведінки людини соціальної; це – єдине джерело отримання інформаційних знань про реальні можливості активнотворчого життєзабезпечення інтелектуально-інноваційним шляхом; це – можливості транстехнологічного випередження стихійно перебігаючих подій та явищ; це – природно закономірне прискорення вже створених людиною технологічних процесів; це – трансінформаційне передбачення й прогнозування подій і напрямків розвитку; це – можливості перспективного і поточного планування, та й нарешті – управлінського самоконтролю в процесах діяльності і розвитку.

Як надвисновок розділу, глобальносистемною формулою сучасний цивілізаційний процес можна представити так: «об'єктивно існуючий матеріально-енергетичний світ – соціум – науково-освітня сфера – інформаційні знання – творчий інтелект – інновації – високі технології – виробництво – духовно та матеріально досконале життя».

3. ДЕЗІНФОРМАЦІЙНО-ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ЕФЕКТИ ЯК ЧИННИКИ ГЛОБАЛЬНОСИСТЕМНОЇ КРИЗИ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

На превеликий жаль, не все здійснюється однозначно позитивно в житті людства. Хоч насправді – усі без винятку системи соціокультурної й економічної діяльності принципово повинні бути лише цілеспрямованими та доцільними. Однак в реальності, ідеальний інформаційно-цільовий ресурс, як природно єдиний гарант та орієнтир трудового успіху лише глобально-початково відкриває людині можливості ефективної діяльності, соціокультурного розвитку та цивілізаційного поступу. Саме тому життя сьогодні чітко вказує на найголовнішу можливість сучасності – на науку.

Але фактично незаперечним явищем в реальному житті людей ХХІ ст. постали системні кризи майже в усіх сферах діяльності та розвитку. Все частіше різні науковці згадують саме про КРИЗУ глобальносистемного виміру. Та про що ж йдеться у цих згадках? Нажаль, мова, здебільшого, йде лише про планетарно-світовий вимір. В даній роботі, хоч і в реферативному варіанті, але за глибинною сутністю, представлена розроблена автором концепція глобально системної кризи сучасної цивілізації як процесу світового розвитку на пріоритетно стратегічній, ієрархічно і трудооперативно вирішальній основі інформаційних знань.

І. З точки зору видатного глобаліста сучасності академіка В.І.Вернадського наука, як соціально найефективніший інститут дослідження природно обумовлених процесів, виникла з релігії та філософії [1]. Якщо оглянутись та спиратись, наприклад, на біблійні тексти, то мабуть найпершим, по-суті кризогенним моментом в сфері буття людей, слід визнати так названий «першогоріх» як подію спожиття «плоду від дерева пізнання». Подальша філософська думка, окрім хіба що вульгарно матеріалістичної, принципово не заперечувала цього «релігійно-історичного факту».

Однак, тут треба звернути особливу увагу саме на гріховну сутність цього факту – розділення об'єктивно єдиного світу на «дещо добре та дещо зле» в самому процесі пізнання. Тому, що це і є первинний чинник глобальної дезінтеграції природно цілісного світу у людській свідомості. І саме в цій події людство отримало фактично трансінформаційний метод – шлях світогляду, життєвої діяльності і розвитку. Доречно тут зауважити також, що реалії і тенденції сучасного світового розвитку не тільки не заперечують, а й вочевидь переконливо підтверджують факти людського поступу саме цим шляхом. Адже вони вже втілені у надвисоких технологіях, революційній інформатизації світу і реальному переході країн в стан інтенсивної розбудови трансінформаційно-ноосферного буття.

Нажаль, «першогоріховний кризогенний переділ світу» супутно викликав «ієрархічний ланцюг» дезінформаційно-дезінтеграційних ефектів в усіх сферах соціально-економічної діяльності, тобто в глобальносистемному вимірі і в усьому цивілізаційному просторі.

Системно найважливіший приклад. Сучасні підходи до проблем розбудови інформаційного суспільства, отже до проблем науково-практичного пізнання явищ, властивостей і закономірностей перебігу природних процесів в об'єктивно

існуючому речовинно-енергетичному середовищі, також нажаль, не мають відповідної до реального стану та потреб людства всебічно виваженої, тобто сучасної глобальносистемної методології. Тому історично нагромаджені інформаційні ресурси сьогодні здебільшого уявляють собою фактично належним чином не систематизовані масиви різних, не зовсім доброякісних повідомлень або незакінчених результатів досліджень, недообґрунтованих ідей, думок і немало іншої по-суті дезінформації. І дивно, що ці, м'яко кажучи, парадокси панують на історично найвідповідальнішому етапі революційної інформатизації та розбудови глобального інформаційно-ноосферного життя.

Найвищий рівень об'єктивності, отже відносної істинності в процесах науково-практичного пізнання світу мають так звані наукові відкриття та прикладні винаходи, які базуються на абстрактній основі уже існуючої інформації. За думкою великого наукознавця академіка Миколи Вавілова - «якщо б явища та їхня сутність співпадали, то усяка наука була б зайвою». Суть наукове відкриття вважається найбільш наближеним до найвищого рівня об'єктивності саме тому, що відображаючи дійсний процес, воно починається із споглядання явищ як конкретних об'єктів пізнання. І саме таким чином науковий метод дозволяє людям пізнавати властивості та здатності об'єктів і процесів, тим самим теоретично передбачати закономірності їх виявлення у кожній конкретній ситуації суб'єкт-об'єктної взаємодії. Однак, щоб доконечно ствердити достовірність теоретично сформованого «наукового відкриття», як це вже добре відображено у практичній філософії світопізнання, потрібно приміняти адекватно названий практичний критерій істини [6].

Також для прикладу заакцентуємо, що фактично чинна в усіх розвинених країнах система підготовки фахівців і науковців, а також оцінки їх подальшої фахової діяльності, особливо в сфері виробництва інформаційного ресурсу, просто вражає не тільки своєю «надтрадиційною» консервативністю, а й переповненням кричущими протиріччями. При цьому формальні вимоги так названої новизни до інформаційного продукту концентруються лише на кількості друківаних аркушів, відмічених у наукових звітах, а не на оцінці справжніх наукових інновацій. Така псевдонаукова тенденція в деяких країнах доведена просто до рівня чорнокомерційної торгівлі «паперовими дипломами про вищу освіту і наукові ступені». А любу так звану «наукову публікацію» (навіть багатоаркушну монографію) можна просто купити кожним бажаючим, заплативши лише певну суму грошей (або послуг) у відповідне видавництво, яке називає себе «фаховим». І все це відбувається відкрито, тобто з демонстрацією начебто державної підтримки цієї псевдонауки, результатом функціонування якої насправді також є інформаційний псевдопродукт, який не тільки немає ніякої цінності, а й прискореним чином сприяє саморозвалу найважливіших систем життєзабезпечення людей кожної нації, кожного суспільства.

III. Тут ми ще раз підкреслимо, що інформація, як феномен ідеальний, сама по собі не є саморухомою. Тобто, для виконання своїх шляхетних функцій ідеальні інформаційні знання потребують особливої цілепокладальної «рушійної сили» [4]. Якщо більш детально і по-можливості цілісно (глобально та комплексно)

розглядати систему власне людської діяльності, то ідеальний ресурс інформаційних знань може «існувати» як в голові кожної людини (компетентність), так і у так званих суспільних, національних чи спеціалізованих (фахових) фондах. Однак, занадто не заглиблюючись в психотехніку використання інформаційних знань кожною людиною-суб'єктом, загалом зафіксуємо, що єдиною рушійною силою в усіх так званих інформаційних процесах є її (людини) свідомо компетентна психічна енергія, і головне воля. Тобто, це сила психоінформаційних імпульсів людини.

З глобальносистемної точки зору відмітимо також, що механізм використання ресурсу інформаційних знань із усіх спеціалізованих суспільних фондів принципово не відрізняється від згаданого, однак здобуття компетентності тут подовжується за рахунок періоду виховання, відповідного освітнього навчання та фахової підготовки.

IV. Специфічний «конвеєр» соціальної та економічної діяльності людей, тобто загального цивілізаційного процесу, насамперед, свідчить про обмеженість здатностей одної людини. І саме тому закономірно природно формуються соціальні відносини у різних за ключовими параметрами людей як індивідуальних суб'єктів діяльності в по-суті єдиному за цільовими параметрами соціально-економічному процесі. Отже, так би мовити в принципі: кожний суб'єкт, кожний рівень освіти та фахової підготовки, кожний показник психічного і морального здоров'я кожного учасника трудового процесу мають бути доцільно узгодженими та спрямованими до поставленої мети. Але це лише «ідеальний варіант», якого в принципі також не буває. Реально завжди, на кожному етапі праці неминуче існують так звані «спроби та помилки», постійні уточнення цільових планів, добірка ресурсів, в т.ч. кадрових та інформаційних, творча доробка програм і нових технологічних рішень тощо. І все це внаслідок дефіциту якісних (достовірних) знань, якщо мова йде саме про соціалізований принцип людської праці. А що вже й казати про надскладні проекти, або національні програми, або міжнародну співпрацю – суцільний поділ та відповідна проблематичність.

V. Сьогоднішнє життя людства здається надпроблематичним. І це головним чином тому, що надінтенсивно виявились такі новітні феномени як «інформаційний вибух» й інформаційно-технологічна революція саме в сфері соціально-економічної діяльності і розвитку. І начебто сучасна наука високорозвинена, і інформаційних ресурсів в світі чимало, і технологічна висота зашкалює, але рівень і тиск проблем катастрофічно зростає. Про це переконливо свідчить не лише тематика Всесвітніх форумів з проблем глобального розвитку, а й виступи антиглобалістів, які по-своєму законно переймаються конкретикою свого регіонального, національного та особистісного життя як в економічному, так і в екологічному просторі. Саме тому ми, я маю на увазі усіх поінформованих оптимістів, так наполегливо говоримо про реальність і катастрофічність глобальносистемної кризи трансінформаційної цивілізації.

4. КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ГЛОБАЛЬНОСИСТЕМНОГО АНТИКРИЗОВОГО ЄДНАННЯ

Тут ще раз нагадаємо про змістовну сутність використовуваного нами терміна «глобальносистемність». На відміну, наприклад, від словосполучення «світ-система», або навіть від терміну «планетарна система», «глобальна система» як така в свою структуру включає передусім природознавчу інформацію універсального космічного виміру та власне людину, як «співавтора» творчого процесу, яка також природно закономірно здатна у взаємодії з об'єктивно існуючою речовинно-енергетичною сферою, в процесах науково-практичного пізнання світу продукувати такий важливий ресурс свого існування і розвитку як ідеальні й абстрактні по своїй суті інформаційні знання [6,7].

Враховуючи стратегічно пріоритетний і оперативно вирішальний вплив інформаційно-знаннєвого ресурсу в усіх без винятку процесах соціально-економічної діяльності та розвитку, а також природну здатність людини бути єдино реальною рушійною силою так званих «інформаційних процесів», ми за науковою логікою зобов'язані стверджувати своєрідну трійцю: «інформаційні знання про світ - людина активнотворчодіюча - природно-ресурсне середовище», суть глобальною системою в контексті нашого розгляду.

Відтак, об'єктивно необхідна потреба життєзабезпечення людей та суспільства обумовлює не тільки їхню активну творчу працю - прямий трансінформаційний зв'язок глобальної системи, а й імперативну необхідність уважно відслідковувати соціально-економічну, екологічну та безпекову ефективність своєї діяльності – зворотній трансінформаційний зв'язок цієї системи. Однак, оскільки як прямим, так і зворотнім зв'язком мікропроцесуально (психоінформаційно) принципово може керувати лише людина, то доля усіх соціокультурних і економічних процесів опиняється виключно в її руках. Тобто, ефективність усякої людської діяльності залежить, насамперед, від наявності якісного інформаційного ресурсу, компетентності та здоров'я людини.

Але життєва доля людства склалася так, що, як показано вище, усі негаразди, особливо на сучасному етапі розвитку, не тільки продовжують «першогорішну» інерцію буття, а й додають новітні, навіть катастрофічні, та ще й у глобальносистемному вимірі. Тому ми тут ще раз прослідкуємо основні (вузлові) моменти розділення підвалин життя і виникнення глобальносистемних дезінформаційних ефектів в усіх соціокультурних та економічних процесах. Отже: 1. Глобальний поділ об'єктивно єдиного світу в процесах пізнання на усіх рівнях його існування та розвитку. 2. Пізнання явищ, природних процесів та усіх об'єктів виключно інтелектуальним шляхом, тобто трансінформаційно-роздільно. 3. Виробниче формотворення природно соціалізованим шляхом, тобто поділом інтелектуальної праці поміж людьми, колективами, галузевими або, навіть, міжнародними структурами в процесах співпраці. 4. Спеціалізація праці та диференціація наук в системно впливовому співвимірі. 5. Науково-освітні процеси за різними по-суті ідеологією і методологією. 6. Використання суттєво різних за «психоінформаційним» здоров'ям, освітою і фаховою підготовкою індивідуальних

суб'єктів. 7. Дезінформаційні війни на усіх рівнях і формах співіснування людей, в процесах життєдіяльності тощо.

Як уже зрозуміло з вищевикладеного матеріалу, усі ці вузлові моменти не тільки ускладнюють трудові процеси, а й виявляються дезінтеграційними чинниками, в тому числі і в першу чергу, вони є дійсними причинами цільового злому та розвалу систем соціально-економічної діяльності в сфері життєзабезпечення людей.

І нарешті, ще один з найголовніших моментів: на превеликий жаль, природно, отже об'єктивно та глобально зумовлена закономірність трансінформаційного соціально-економічного (цивілізаційного) цілепокладання виводить життя людей на віртуальний рівень життя, або, так би мовити, на інформаційно-еквівалентний принцип свого існування та цивілізаційного «поступу», в якому, так би мовити, «гріховним» чином переплутується «божий дар з яєшнею». Тим не менше, сучасне життя людства опинилось майже повністю, уже маємо право так висловитись, у «вульгаризованих лабетах трансінформаційної фінансово-грошової еквівалентності». Головним чином тому, що фінансово-грошова система як інтегрована основа та важіль самоуправління розвитком по своїй суті є лише спеціалізованою інформаційною підсистемою глобальної науково-прикладної інформаційної системи сучасного людства. А щодо сьогоденного так званого монетаризму, то це взагалі дико соціалізований, але імперативно найвпливовіший, і саме тому це найбільш потужний та найнебезпечніший інструмент і механізм глобалносистемного управління соціально-економічними процесами. Відтак, за своєю глибинною сутністю та функцією цей важіль є неоднозначною транс-психо-інформаційною силою щодо потреб і інтересів людей.

Отже, цей важіль приховує в собі не тільки шляхетні позитиви, а й найбільшу небезпеку для соціуму внаслідок його глобально роздільного, тобто дезінформаційно-дезінтеграційного впливу на суспільне життя людей взагалі. Тому можна цілком обґрунтовано й відповідально говорити про глобалносистемну безконтрольність і вже майже катастрофічну спотвореність так названого філософами соціально-психологічного простору. Тобто, сучасне людство і, передусім, його науково-освітня еліта уже зобов'язані конструктивно усвідомити сутність глобалносистемної кризи транс-інформаційної цивілізації.

Додамо, що оскільки інформаційні імпульси і психіка людини існують та функціонують безпосередньо [4], то теорія і практика в процесах досліджень інформаційних процесів фактично співпадають. Такий діалектичний взаємозв'язок цих чинників в умовах недостатньої правосвідомості громадян та аморальності в суспільстві надає їм можливість не тільки зловживання інформаційними ресурсами, а й небезпечного маніпулювання загальним соціально-психологічним простором. А перманентний процес віртуалізації життя, тобто інтенсивний процес відчуження людей від живої реальності, отже від природи, може призвести, та вже й призводить до, хоч і дещо приховано, катастрофічної кризи глобалносистемного виміру.

Які ж порятункові рекомендації або алгоритми щодо подальших дій та поведінки сьогодні можна запропонувати людям? І саме тут ми повинні зробити надвисновок, що усі можливі рекомендаційні алгоритми принципово, отже науково

логічно, повинні впливати із реально виявленої ситуації і тенденцій світового розвитку, а також із вищевикладених роздумів, як результатів багаторічних досліджень за системною, а по-сучасному точніше, – глобальносистемною методологією [4]. Найважливішими із рекомендацій слід назвати:

А. Всебічна доробка (міжнародними, а також загальносвітовими зусиллями) та введення в сферу реального соціально-економічного життя, передусім в науково-освітні, підприємницькі та управлінські інституції, відповідної до сучасності глобально системної методології дослідження і реалізації сучасних світових процесів. Адже саме ці, стратегічно пріоритетні кроки відкриють нові можливості реального переведення процесів життєдіяльності та розвитку на цивілізаційно досконаліші глобально все об'єднуючі рейки.

Б. Розробка та відповідне методологічне й праксеологічне освоєння глобальносистемного, методологічно універсального модуля принципів творчої праці та управління на генетично єдиній інформаційно-цільовій основі. Глобальносистемне єднання теорії та практичної конкретики тут реально досягається за рахунок глибшого розуміння сутнісного взаємозв'язку усіх принципів як концептів науково відображеного об'єктивно існуючого, природно єдиного й абсолютно нерозривного речовинно-енергетичного світу.

В. у відповідно глобалізованій системі сформованих принципів найвищим слід вважати категоричний імператив глобальносистемного антикризового єднання. Цей імператив має формувати відповідно всеоб'єднуючий світогляд уже на початкових рівнях виховання, освіти та фахової підготовки, скажімо - у світлі сутності відомого гасла «назад – до природи». таким чином, кожний принцип глобально сформованого модуля тут має бути ієрархічно пов'язаним з усіма іншими та усі поміж собою.

Автор щиро вважає, що завдяки використанню представлених рекомендацій закономірно з'являться принципові наслідки, тобто можливості подолання трансінформаційних за своєю глибинною сутністю і глобальносистемних за масштабами впливу кризових явищ у житті сучасного людства.

Список літератури

1. Вернадский В. И. О науке / В. И. Вернадский. – Т.1. – Дубна : Феникс, 1997. – 576 с.
2. Булгаков С. Н. Философия хозяйства / С. Н. Булгаков. – М. : Наука, 1990. – 412 с.
3. Пахомов Ю. М. Пути и перепутья современной цивилизации / Ю. М. Пахомов, С. В. Крымский, Ю. В. Павленко. – К. : Международный деловой центр, 1998. – 432 с.
4. Скаленко А.К. Глобальные резервы роста / А.К. Скаленко. – К. : Интеллект, 2002. – 428 с.
5. Энгельс Ф. Диалектика природы / Ф. Энгельс. – М.: Политиздат, 1982. – 359 с.
6. Ленин В.И. Философские тетради / В.И. Ленин. – М.: Политиздат, 1986. – 671 с.
7. Скаленко А. К. Трансформационная глобалистика мира XXI / А. К. Скаленко // Альм.№2, МГУ, 2011.

Скаленко А.К. Глобальные взаимосвязи и всеобщий кризис в системе «человек, экосфера и информатизация мира» / А.К. Скаленко // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. – Серия: «Философия. Культурология. Политология. Социология». – 2013. – Т. 26 (65), № 5. – С. 127 – 143.

В результате глобальносистемного анализа реалий и вызовов современности, предвидений академика В.И.Вернадского и императивных тенденций мирового развития автором зафиксировано наличие глобального социально-экономического кризиса. На основе этого факта и сформированной системно-информационной методологии автором разработана и представлена в данной работе инновационная концепция определения глубинной фундаментальной сущности и глобальных взаимосвязей человеческого фактора, экосферы и нового исторического феномена – глобальносистемного кризиса трансформационной цивилизации. Определены дезинформационно-дезинтеграционные эффекты как моменты кризисообразования глобальносистемного влияния, а также разработаны рекомендационные алгоритмы формирования антикризисных стратегий на высших уровнях социально-экономической деятельности и развития.

Ключевые слова: глобальносистемный, трансформационный, антикризисный, цивилизация, дезинформация, дезинтеграция, экосфера, взаимосвязь, деятельность, развитие.

Статья поступила в редакцию 12.09.2013 г.